

Milutin V. Garašanin: Ka problemu Dimini migracije. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, sveska VII, Sarajevo 1952, str. 27—40, francoski povzetek.

V zgodovinski problematiki predzgodovinske dobe jugovzhodne Evrope so načeloma bile postavljene in se še vedno postavljajo nove in nove hipoteze, ki temeljijo na večji ali manjši verjetnosti že glede na to, kako so podkrepjene in znanstveno z materialom dokumentirane. Enega izmed izredno zanimivih in tudi izredno pomembnih problemov predstavlja tako imenovana migracija Dimini, ki naj bi se izvršila v neolitu na področju Balkana. Pri tej migraciji naj bi se preselilo tedanje neolitsko prebivalstvo iz Donavske doline v Tesalijo. Tega problema so se dotaknili mnogi arheologi predzgodovinarji bolj ali manj posrečeno z različnih vidikov, zasledujoč včasih tudi razne cilje. Potrditev tako velike selitve že v neolitski dobi v smeri Donavska dolina—Tesalija, t. j. v času, ko se smatra, da so bili le manjši premiki in manjše selitve, tako v teritorialnem pogledu kakor tudi glede na množino prebivalstva, ki se je takšne migracije udeležilo, je dokaj dvomljivo, posebno še pri poljedelskih ljudstvih. Seveda pa to še ne pomeni, da večjih migracij v resnici ne bi moglo biti, in potrditev takšne migracije bi bila izrednega pomena. S tega gledišča so o tem problemu razpravljali že mnogi znanstveniki, ki so se bavili z vprašanjem neolita in njegovih kultur v Egeji, na grški kopnini, v Tesaliji, v Donavski dolini in delno tudi v srednji Evropi. Od naših znanstvenikov se je pa tega problema lotil v novejšem času tudi avtor zgornje razprave.

Avtor, ki je znan po celi vrsti razprav ravno s področja neolita, je v pričujoči razpravi skušal rešiti problem migracije Dimini zelo izčrpno, kar je doslej storilo le malo avtorjev. Poleg tega je pa postavil tudi nov način reševanja tega zanimivega problema. Dobra stran njegove razprave leži tudi v tem, da ne skuša reševati problema s hipotetičnimi možnostmi, temveč postavlja vse vprašanje na povsem realno osnovo, katero tudi materialno podkrepljuje.

Na začetku razprave podaja avtor sumarno sliko dosedanjih gledišč o vprašanju migracije Dimini, ne spuščajoč se v detajle. Za centre, od koder naj bi se začela migracija Dimini, so se jemale v poštev razne kulturne skupine, kakor Cucuteni in Erösd v Moldaviji in Erdelju, ravno tako pa tudi tiška kulturna skupina na Ogrskem. Znanstveniki so samo migracijo tudi na razne načine tolmačili. Tako nekateri mislijo, da je migracija šla direktno iz teh prostorov proti jugu. Drugi zopet tolmačijo to z istim etničnim elementom, ki se je s severa preselil proti jugu in tu razvil sorodno kulturo. Tretji vidijo celo, da se je del nosilcev novo nastale kulture na jugu, kjer so se združili podonavski in prednjeazijski ornamentalni sistemi, vrnil zopet na sever in tu ustvaril novo kulturno skupino itd. Še danes stoji del znanstvenikov na gledišču, da se je migracija Dimini res tudi izvršila. Le malo število je pa znanstvenikov, ki so sodili in ki sodijo nasprotno in ki ne verjamejo v to migracijo.

Avtor smatra, da so sklepi raznih znanstvenikov, čeprav interesantni, vendar v tem problemu napačni že z metodološkega gledišča. On si namreč zastavlja vprašanje, ali je dovoljeno, da se na temelju posameznih sorodnih pojavov v dveh raznih kulturnih pokrajinah govori o kaki migraciji. Avtor stoji namreč na gledišču, da je takšno pojmovanje povsem napačno. Dokazi, ki jih v nadaljevanju razprave prinaša, so pa za njegovo gledišče povsem točni. Zato avtor postavlja nekoliko strogih zahtev na temelju kulturnega materiala, po katerih bi bilo šele mogoče govoriti o migracijah. Prva zahteva je identičnost materialne kulture dveh različnih kulturnih pokrajin v času celotnega trajanja teh kultur ali pa, da so začetki materialne kulture ene pokrajine identični z neko fazo kulture v drugi pokrajini; šele nato lahko nastane posebna evolucija. Pri tem se mora ugotoviti tudi prioriteta ene pokrajine in na ta način smer migracije.

Druga zahteva, ki jo postavlja avtor, je, da morajo obstajati tudi geografski pogoji za dokazovanje migracije, t. j. da se po najdiščih ugotovi in lahko sledi smer migracije in dotik dveh pokrajin.

Tretja zahteva pa je, da se dve pokrajini morata v materialu ujemati tudi kronološko ali pa, da se ugotovi materialni dotik dveh pokrajin, za kateri se misli, da sta vezani z migracijo. Dalje pa avtor stoji tudi na gledišču, da za ugotovitev migracije ni dovolj, da je izpolnjena samo ena njegova zahteva, temveč morajo biti izpolnjene vse. Če sta izpolnjeni samo druga in tretja zahteva, lahko govorimo le o dotiku in vplivu, ako pa je izpolnjena samo ena od teh zahtev, potem lahko govorimo le o konvergenci.

S temi zahtevami oziroma točkami je avtor skušal usmeriti znanstveno raziskovanje pri vprašanju raznih migracij, raziskovanje, ki je doslej bilo pogosto zgolj slučajno ali pa je zasledovalo le cilje posameznikov. Vsekakor bo potrebno te točke še razširiti, ako želimo priti do točnih rezultatov. Vendar pa tudi te točke zadostujejo vsaj sumarno; na temelju kake včasih komaj navidezne sorodnosti ne moremo delati daljnosežnih sklepov, kakor se je to pogosto dogajalo doslej.

Na temelju svojih točk za ugotavljanje migracij je avtor vzel v analizo tudi migracijo Dimini. Pri tem je pa prišel do sledečih ugotovitev. Ker je Wace dokazal, da ne obstaja zveza med Cucuteni in Dimini, je avtor ugotovil neke sorodnosti med Erösdom in Dimini, na katero so se tudi že doslej opirali zagovorniki migracije Dimini. Vendar je pa med tema dvema kulturama le precejšnja razlika, posebno v kombinaciji ornamentalnih motivov pa tudi v oblikah posod, medtem ko so nekateri drugi slučajni sorodnosti že sami po sebi preveč problematični. Tudi v plastičnih izdelkih ne obstaja nikakršna direktna povezava. Mnogo več sorodnosti bi v tem pogledu bilo celo v vinčanski kulturni skupini, kar pa seveda zopet ni dovolj, da bi mogli sklepati o nekakšni migraciji.

Nekaj več podobnosti imamo med skupino Dimini in pa skupino erdeljske slikane keramike. Vendar so pa to, kakor ugotavlja avtor, le posamezni primeri v materialni kulturi in posamezni momenti v ornamentiki, čeprav obstajajo celo tudi tu razlike.

Najslabša zveza obstaja za sedaj s tiško kulturno skupino. Gallus je na temelju dveh fragmentov keramike, ki so ju našli v Diminiju, sklepal na direktno zvezo med Diminijem in Potisjem. Avtor te razprave prinaša še nekaj drugih momentov, vendar pa zavrača domnovo, da bi se na temelju tako skromnih dokazov mogla dokazati identičnost teh dveh kulturnih skupin oziroma da bi se mogla dokazati zveza s pomočjo migracije.

Vse analize, ki jih je naredil avtor na materialu, so mu glede vprašanja migracije Dimini pokazale, da imamo včasih res sorodnosti pri posameznih pojavih, posebno kar se tiče erdeljske slikane keramike, vendar pa ta sorodnost ni nikjer takšna, da bi nam dovoljevala sklepati na migracijo. Tako seveda prva točka zahtev, ki jih je postavil avtor, odpade že sama po sebi. Vendar pa avtor jemlje v pretres tudi druge točke oziroma išče elemente v podonavskih kulturah, da bi ugotovil vsaj možnost kakšnih drugih rešitev. Tako meni, da bi se, ako bi hoteli dokazati migracijo Dimini, moral nahajati med pokrajino, kjer se razprostira kulturna skupina Dimini in pa tistih pokrajin, od koder se predpostavlja, da je izšla migracija Dimini, niz vmesnih členov, t. j. lokalitet z isto kulturo, ki bi kazale na migracijsko pot. Vendar pa takšnih vmesnih členov, kakor avtor nazorno prikazuje, ni, kar je pa tudi arheologom, ki se bavijo z neolitom jugovzhodne Evrope, dobro znano. Tako sodi avtor, da bi za moravsko-vargarsko dolino, po kateri bi se lahko vršila migracija, prišla v poštev le starčevačka kulturna skupina s svojo slikano keramiko. Pa tudi njo zametuje kot vmesni člen, ker starčevačka kultura poleg nekih splošnih sorodnosti nima res nikakršnih ustreznih elementov, ki bi mogli priti v poštev. V poštev pa ne prihajajo niti kronološki momenti, ker bi se starčevačka kulturna skupina kronološko lahko vezala s Sesklom ali pa s tesalsko fazo B, čeprav

tudi za takšno povezavo manjka ustreznih elementov. Pri drugem vzhodnem potu, čez Bolgarsko, po katerem bi ravno tako lahko eventualno šla migracija, kakor avtor v nadaljevanju prepričljivo dokazuje, prav tako nimamo nikakršnih dokazov. Tu sta sicer Bojan »A« in Gumelnița kulturni skupini, ki pa ne prihajata v poštev. Ravno tako pa ne moremo vzeti v poštev zahodnobolgarske skupine slikane keramike, ki ima zopet v detajlih nekakšne sorodnosti, vendar se pa kot celota zelo razlikuje, pa naj so to ornamentali ali tudi oblike posod. Na ta način tudi druga točka avtorjevih zahtev ni izpolnjena, čeprav sta obe kulturni skupini zahodnobalkanske slikane keramike dokaj sorodni. Toda niti obe skupaj niti vsaka za sebe ne prihajata v poštev kot posredni člen za migracijo.

Glede na avtorjevo tretjo točko, kronologijo, po analizi materiala tudi nimamo dokaza za migracijo. Tako bi n. pr. bilo potrebno dokazati, da je kulturna skupina Dimini mlajša kakor so pa tiste kulturne skupine na severu, s katerimi se ona povezuje. Medtem pa, kakor ugotavlja avtor, je to izključeno. V kulturni skupini Cucuteni-Erösd se nahajajo stične točke s starejšimi vinčanskimi plastmi in bi se zato ta kulturna skupina lahko tudi časovno paralelizirala s starejšo vinčansko fazo. Na temelju najdb zgodnje heladske keramike v Troji I in na temelju postavljenega razmerja zgodnje heladske keramike z Diminijem, katero nekateri stavljajo pred kulturno skupino Dimini, medtem ko drugi mislijo, da je v enem delu paralelna z njo, sklepa avtor, da je nemogoče soditi na zadovoljujočo kronologijo. Ne glede na eno ali drugo datacijo, a v zvezi z datacijo Vinče mora spadati začetek kulturne skupine Dimini časovno pred začetek vinčanske kulturne skupine v Vinči. S tem pa avtor želi dokazati, da se je kulturna skupina Dimini začela pred kulturno skupino Cucuteni-Erösd in da pada njen konec v čas, ko se šele začena ta kulturna skupina. Zato je seveda iz kronoloških ozirov migracija sever-jug ravno tako izključena. Na podoben način je avtor skušal tudi dokazati, da sta že iz kronoloških momentov slikana erdeljska kulturna skupina in tiška kulturna skupina izključeni za sklepanje o migraciji sever-jug.

Ker niti ena točka avtorjevih zahtev ne govori za eventualno migracijo Dimini, skuša ugotoviti, ali obstajajo vsaj posredne zveze ali pa so vsi sorodni pojavi le slučajni. Avtor je voljan misliti na posredne zveze, ne pa na slučajnosti. Kot posrednik bi tu bila romunska kulturna skupina Boian »A«, ki se teritorialno zelo približuje skupini Dimini, a je znana že ob izlivu Marice, in povezuje posamezne druge kulturne skupine v nekaterih podobnostih s kulturno skupino Dimini. Poleg tega kaže avtor tudi na posamezne momente v ornamentiki. Misli, da bi tukaj ustrezala tudi kronologija, ker je, kakor sodi, Boian »A« časovno pred starejšo vinčansko fazo, ter bi na ta način ustrezala starčevački in kulturni skupini Dimini, a mogla je imeti stik tudi s tiško in kulturno skupino Erösd.

Iz vseh svojih razlaganj sklepa avtor, da migracija Dimini v obliki, kakor so to doslej predstavljali mnogi znanstveniki, nikdar ni obstajala. Dopusča sicer možnost manjših premikov, vendar pa misli, da večjih ni bilo.

Na koncu svoje razprave se avtor dotika tudi še problema o principu kombiniranja ornamentov, kakršnega imamo v Diminiju in v drugih skupinah, s katerimi povezujejo Dimini. On prihaja do sklepa, da se je takšen sistem, ki ga imamo na Balkanu v raznih kulturah in raznih neolitskih periodah, obdržal zelo dolgo.

Celotna avtorjeva razprava je povsem negativna glede obstoja migracije Dimini. Njegova analiza materialnih elementov sloni na realni podlagi in tudi njegove zahteve, na temelju katerih bi šele lahko govorili o migraciji nosilcev kake kulturne skupine, so, kakor sem že omenil, popolnoma upravičene. Tako moramo po današnjem stanju znanosti in po doslej odkritih materialnih elementih popolnoma izločiti migracijo Dimini kot nekaj, kar je bilo le hipotetično postavljeno in nedokazano in celo napačno dokazovano. Z drugimi besedami: nimamo niti najbolj skromnih elementov,

na temelju katerih bi mogli soditi o takšni selitvi. Proti njej govore tako kronološki momenti pa tudi neidentičnost kultur in pomanjkanje vmesnih členov. Samo posamezne ornamentalne podobnosti so pa veliko premalo za takšno pomembno trditev. Na ta način bi migracija Dimini sedaj bila spravljena z dnevnega reda. Ne moremo pa danes še povsem soditi ali danes ali jutri ne bo dobila nekoliko realnejše osnove. To se bo pa zgodilo le tedaj, ako se bodo spremenile kronološke opredelitve posameznih kulturnih skupin, ki bi prišle v poštev za dokazovanje takšne selitve. Dalje bi se morale najti posamezne identične faze v ustreznih kulturnih skupinah. Pri drugi točki oz. zahtevi, ki jo je postavil avtor, so pa možni tudi posamezni pomisleki. Avtor predpostavlja vmesne člene, oz. lokalitete, ki bi imele identično kulturo, kakor bi jo imelo izhodišče migracije, ravno tako pa nova pokrajina. Postavlja se pa vprašanje, kdaj lahko računamo na takšne vmesne člene in lokalitete? To se lahko zgodi samo tedaj, kadar bi bile takšne lokalitete živele vsaj nekaj časa, tako da bi se moglo nakopičiti vsaj skromno gradivo, ki bi bilo arheološko dosegljivo. Seveda bi se to moglo zgoditi le pri postopni migraciji, ki je trajala dalj časa, t. j. vsaj nekoliko decenijev, ako ne še nekoliko več. V takih primerih imamo seveda lahko čvrste vmesne točke, kjer je prebivalstvo zapustilo oprijemljive materialne spomenike. Toda ako je bila zaradi kakršnihkoli vzrokov migracija nagla, potem bi ti vmesni členi predstavljali le skromno sled, včasih arheološko skoraj neprijemljivo, ker se selilci pač niso nikjer zadržali dalj časa. Čeprav je dokaj dvomljivo, da bi takšne nagle selitve v tem času bile, jih vendar tudi ne moremo in ne smemo povsem izključiti. Pri vprašanju vmesnih členov bi bilo potrebno postaviti tudi še neko drugo vprašanje. Ako je namreč migracija trajala dalj časa, potem je del prebivalstva, ki se je odtrgal od jedra na začetku, še živel v stari tradiciji. Toda sčasoma se začenjajo pojavljati razlike, ki so toliko večje, kolikor dalj časa so taki deli že odcepljeni od jedra. V novi pokrajini, kamor so dospeli, obstajajo seveda še dalje posamezne podobnosti, toda te kulture ne moremo več smatrati za identično. Kljub temu pa tudi vsi takšni momenti ne gredo v prilog migraciji Dimini. Omenil sem jih zato, da pokažem, na kaj je potrebno računati pri vprašanju kake migracije.

V glavnem je bilo danes postavljeno vprašanje migracije Dimini v smeri sever-jug. Le neznaten del znanstvenikov je bil na gledišču, da bi se del nosilcev nove kulture na jugu vrnil zopet proti severu. V tem primeru naj bi se migracija izvršila tudi v nasprotni smeri. Ne mislim se tukaj spuščati v takšne možnosti in nemožnosti, vendar tudi takšnih slučajev ni puščati vnmear. Seveda danes tudi za tako eventualnost nimamo nobenih dokazov, po katerih bi mogli migracijo Dimini usmeriti v to smer. Proti njej govore skoraj vsi elementi, ki jih je avtor navedel za smer sever-jug. Le kronološki momenti bi govorili nekoliko bolj v prid takšne postavke, so pa ravno tako preskromni.

Josip Korošec

Ivan Venedikov: Bargala v razkopki i proučvanija. I. (Naroden arheologičeski muzej, Sofija 1948, str. 82—97, sl. 58—68).

Avtorju so za temelj članka bile arheološke najdbe iz časa okupacije v okolici Bargale, ki leži severovzhodno od Štipa. Uvodni del članka je zgodovinski, kjer avtor na temelju virov in toponomastike skuša opredeliti, katere etnične skupine so v teh predelih prebivale. Medtem prihaja na bazi arheoloških najdb in toponomastike do sklepa, da so tu živeli Trakijci.

V drugem delu razprave prehaja avtor na popis objektov, najdenih v tumulih, ki so jih raziskali v okolici Bargale; te tumule po najdenem materialu opredeljuje etnično Trakijcem. Istočasno prihaja do sklepa, da so tu prenehali postavljati tumule kot zunanji znak za grobove pokojnikom istočasno, kakor se je to zgodilo tudi v Trakiji, ko so njeni prebivalci sprejeli krščanstvo, t. j. nekako v IV. stoletju n. e.